

STALNI POSTAV I IZLOŽBA “KNJIŽNICA PEJAČEVIĆ U NAŠICAMA”

RENATA BOŠNJAKOVIĆ □ Zavičajni muzej Našice, Našice

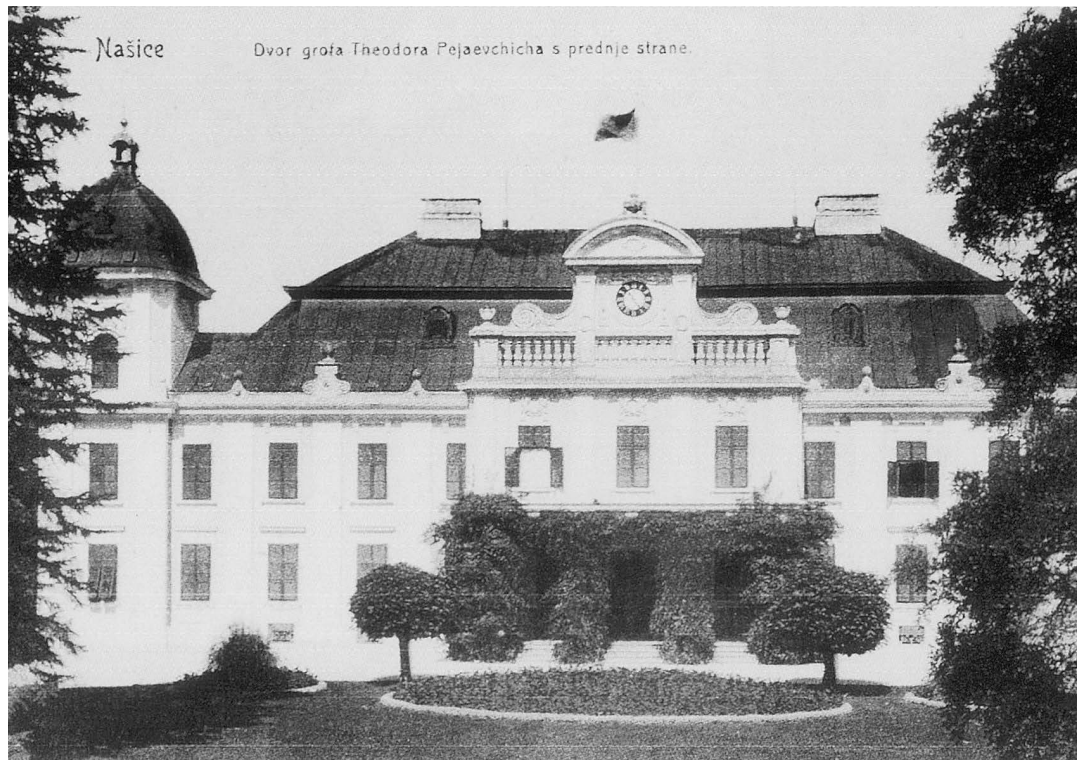
sl.1. Dvor grofa Pejačevića, današnji
Zavičajni muzej Našice, razglednica iz fun-
dusa ZMN

¹ Jedan dio umjetnina pokušao je za vrijeme rata spasiti Petar grof Pejačević, pa je dio inventara iz Dvorca Pejačević pohranio u Gradskoj štedionici u Osijeku, a poslije je taj dio prenesen u Muzej Slavonije Osijek (Najcer, Jasminka, *Tragom umjetnina grofovske obitelji Pejačević*; u *Našički zbornik* 7, Našice, 2002.

Drugi dio umjetnina prikupila je nakon rata Komisija za sakupljanje i zaštićivanje kulturnih spomenika i starina u Narodnoj Republici Hrvatskoj i odnijela u Muzej Slavonije koji se brinuo o napuštenim slavonskim dvorcima. Podaci o spašavanju umjetnina iz našičkog dvorca nalaze se u zapisnicima KOMZE 32/46, K - 7/47, K - 15/47, K - 1/48. Originali su pohranjeni u Dokumentarnoj zbirci Povijesnog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku.

² Zapisnik KOMZE K - 8/48. Original se čuva u Dokumentarnoj zbirci Povijesnog odjela Muzeja Slavonije u Osijeku.

³ O događajima u Dvorcu Pejačević neposredno nakon Drugoga svjetskog rata nema pisanih podataka. U sjećanju starih Našičana još su žive priče iz tog vremena. Jedna od njih je i priča da je nakon ulaska Narodnooslobodilačke vojske u Dvorac Pejačević, a radi prenamjene prostora za svoje potrebe vojska spalila predmete, dokumente i knjige na velikoj lomači u blizini Dvorca.

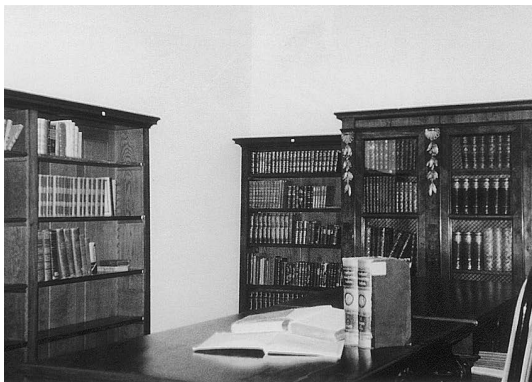

U povodu Mjeseca hrvatske knjige 2003. godine u Zavičajnome muzeju Našice svečano je otvoren stalni postav *Knjižnica Pejačević u Našicama*. Otvorenje postava popraćeno je prigodnom izložbom na kojoj su predstavljeni najreprezentativniji izlošci iz stalnog postava te katalog izložbe.

Zavičajni muzej Našice predstavio je javnosti knjižnicu obitelji Pejačević kao iznimnu vrijednost svoga stalnog postava. Ta je knjižnica nastala u krugu bogate i ugledne plemićke obitelji Pejačević, u njihovu dvorcu u Našicama. Knjige su vjerojatno polovicom 19. stoljeća organizirane i smještene u suteran Dvorca Pejačević. Za njih je tada izgrađen i poseban namještaj, u stilu historicizma, kakvim je opremljen interijer dvorca. Od 19. stoljeća pa do 1942. godine knjižnica je intenzivno korištena kao prostor za učenje i zabavu, ali i kao mjesto pohrane obiteljskih uspomena. Početak Drugoga svjetskog rata prekida njezinu izvornu funkciju

i od tada ona dijeli sudbinu svojih vlasnika. Kao i ostale umjetnine¹, i knjige su premještene iz originalnog prostora. Ulaskom Hrvatske narodne knjižnice i čitaonice Našice u Dvorac Pejačević, knjige postaju njezino vlasništvo.

U ožujku 2002. godine Hrvatska narodna knjižnica i čitaonica ustupila je Zavičajnome muzeju Našice na trajno korištenje, a radi otvorenja stalnog postava, preostale knjige obitelji Pejačević, točnije 1 067 svezaka. Nekoliko svezaka pronađeno je i Zavičajnome muzeju Našice, njih 9, a uvidom u građu knjižnice Srednje škole Isidora Kršnjavoga Našice utvrđeno je postojanje 32 sveska iz knjižnice obitelji Pejačević. Prema nekim pokazateljima može se procijeniti da je obiteljska knjižnica imala od 4 000 do 5 000 knjiga. U Našicama je sačuvano nešto više od 1 100 svezaka. Što se dogodilo s ostalim knjigama?

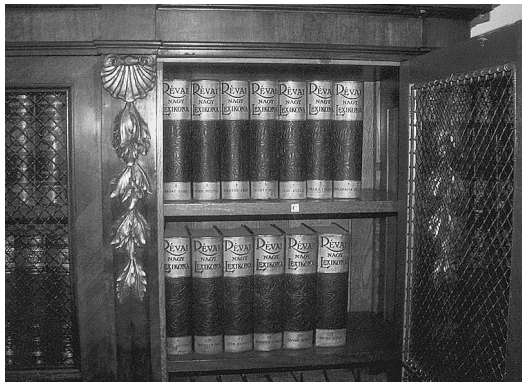

Najveći dio knjiga prenijela je 1948. godine Komisija za čuvanje kulturnih spomenika i starina (KOMZA) u Muzej Slavonije Osijek. Prema najnovijim spoznajama u Osijek je prebačeno više od 2 000 svezaka². Usto, poznato je da dio rukopisnih knjiga Julijana grofa Pejačevića posjeduje Državni arhiv u Zagrebu.

Određeni broj svezaka zasigurno se nalazi i u privatnim zbirkama nekih Našičana. Moramo spomenuti i priču o spaljivanju velikog broja predmeta i dokumenata iz Dvorca, što su, navodno, učinili pripadnici Narodnooslobodilačke vojske pri ulasku u Dvorac, kada je taj prostor trebao biti prenamijenjen za nove potrebe.³ Je li tada u plamenu nestao i dio knjiga ili su one odnesene i završile u nepoznatim rukama, teško je reći. Detaljnije proučavanje vjerojatno će otkriti preostale knjige i građu obitelji Pejačević u raznim ustanovama i institucijama.

Glavni pokazatelj pripadnosti tih knjiga našičkoj obitelji Pejačević najčešće je crveni ovalni pečat iz 1935. godine te, na manjem broju knjiga, naznaka "Pej", koju su vjerojatno stavljali članovi KOMZE ili kustosi Muzeja Slavonije, te naljepnice na knjigama, razni pečati, posvete i potpisi koji nedvojbeno upućuju na podrijetlo tih knjiga.

U Zavičajnome muzeju Našice knjige su smještene u prostoriji na sjevernoj strani Dvorca, uz nekadašnji Žuti salon. Složene su prema jeziku na kojemu su napisane, u deset originalnih ormara iz knjižnice obitelji Pejačević. Poznato je da je u dvorcu bilo 27 ormara za knjige, svaki s pet polica. Do danas je sačuvano 15 ormara, no kako su knjige bile smještene i u drugim dijelovima Dvorca, broj ormara je izvorno morao biti mnogo veći. Svi su ormari drveni, jednostavne konstrukcije. Načinjeni su od masivnog hrasta, a vidljivi ukrasni dijelovi i police izrađeni su od jelovine, presvučeni orahovim furnirom. Veličinom i oblikom ističe se ormar koji je u izvornom postavu knjižnice zauzimao središnje mjesto. Četverokrlni je i jedini ima vrata kojima se mogu zatvoriti police. Vratnice su u donjem dijelu pune, a u gornjem su dijelu vrata metalne rešetke. Današnji raspored ormara rezultat je prostornih uvjeta u kojima je knjižnica smještena, a broj ormara je reduciran zbog smanjenog opsega sačuvane građe (trenutačno je pet ormara izvan funkcije).

sl.2. Stalni postav Knjižnice Pejačević u Zavičajnom muzeju Našice.

sl.3. Knjige su izložene u deset originalnih bibliotečnih ormara.

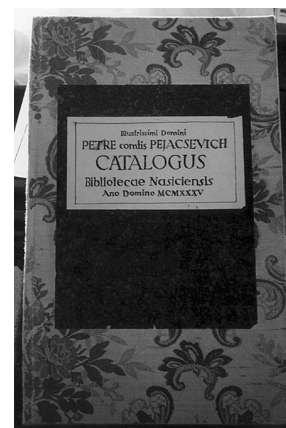
Uz knjige izložene u originalnim bibliotečnim ormarima, postav je dopunjen katalogom popisanih knjiga obitelji Pejačević iz 1935. godine, građom iz zbirke našega muzeja, osobito Zbirke Pejačević (nacrti Dvorca Pejačević u Našicama, tintarnica s detaljem obiteljsko-ga grba, fotografije ...).

U ljetu 2002. godine započela je stručna obrada knjiga, tj. katalogiziranje. Za potrebe nastanka kataloga izložbe i stalnog postava svaki je pojedinu svezak pregledan kako bi se utvrdile specifičnosti te knjižnice. Utvrđeno je da su knjige pisane na pet svjetskih jezika (njemačkome, francuskome, mađarskome, talijanskome i engleskome), a najbrojnije su one na njemačkome, koje su pretežito pisane goticom. Na hrvatskom jeziku danas je sačuvano samo nekoliko svezaka u Muzeju Slavonije Osijek, iako se u katalogu popisanih knjiga iz 1935. godine navodi veći broj njih. Prilikom obrade knjiga zabilježeno je nekoliko *ex librisa*, tj. nekoliko vrsta raznih pečata koji govore o vlasništvu knjiga. Neki od tih pečata potvrđuju vlasništvo knjiga članova obitelji Pejačević, dok se na nekim svescima nalaze pečati osoba za koje zasada ne znamo u kakvoj su vezi bili s Pejačevićima, te odakle njihove knjige u toj knjižnici.

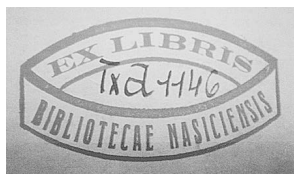
Najveći broj knjiga tiskan je u 19. stoljeću. Najstarija sačuvana knjiga u Knjižnici Pejačević tiskana je 1809. godine, a posljednja nabavljena knjiga nosi godinu izdanja 1941. Izdavači knjiga koje danas zatječemo u knjižnici tadašnja su eminentna europska imena i institucije, npr. G. Müller iz Münchena, F. A. Brockhaus iz Leipziga, "Adler" iz Beča, Bibliographisches Institut iz Leipziga i Beča te mnogi drugi.

Korice knjiga su raznovrsne, od skromnih, kartonskih do vrlo lijepo ukrašenih kožnih korica u boji, često crvenih, smeđih ili zelenih, sa zlatnim slovima, stiliziranim biljnim i geometrijskim ukrasima u duhu historizma ili, ponegdje, secesije. Sukladno vanjskoj opremi, knjige su i unutar knjižnog bloka skromnije ili bogatije ilustrirane, opremljene raznim grafičkim prilozima, katkad cijelim listovima u boji.

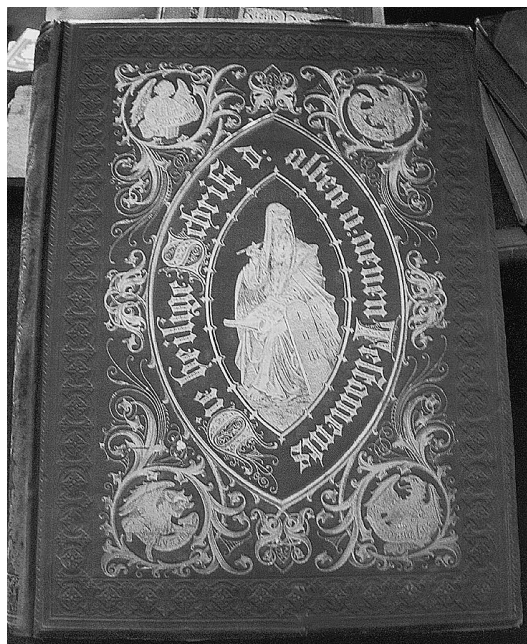
Uvid u sadržaj knjiga govori o znalačkom odabiru i istančanom ukusu članova obitelji Pejačević pri kupnji knjiga. Vidljivo je praćenje tadašnjih književnih trendova i izdavačke djelatnosti, kao i velika briga za knjige

sl.4. Prednje korice kataloga Knjižnice iz 1935. g.

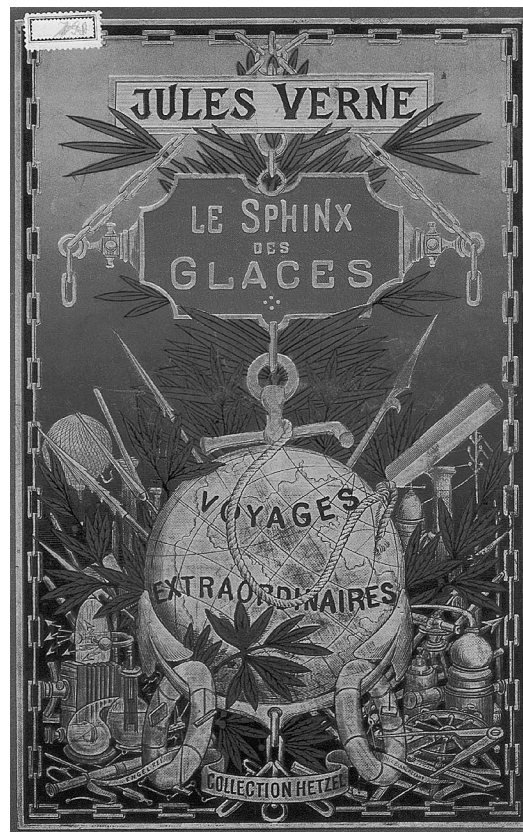

sl.5. Ex libris Knjižnice Pejačević iz 1935. g.

sl.6. Gustav Doré, Die Heilige Schrift Alten und Neuen Testamentes

sl.7. Jules Verne, Le Sphinx des Glaces

kao dio opće kulture svakoga pojedinca i značajan segment obiteljske baštine. Dominira građa iz književnosti, no uz nju je zastupljena i brojna stručna, referentna literatura, knjige za djecu, priručnici, časopisi i ostalo.

Neke pojedinosti priče o sudbini obiteljske knjižnice nakon odlaska Pejačevića vjerojatno nećemo nikada saznati, kao što ni ona nikada više neće biti cjelovita. No sustavnijim istraživanjima mogla bi se barem djelomično rekonstruirati njezina sudbina, a možda otkriti i preostali, zasada izgubljeni dijelovi knjižnice. Daljnja stručna obrada knjiga vjerojatno će donijeti potpunije podatke, te kompletan abecedni imenski katalog knjižnice izrađen prema pravilima knjižničarske struke.

Kao što je već navedeno, otvorenje stalnog postava popraćeno je prigodnom izložbom na kojoj je predloženo 40 knjiga iz stalnoga postava koje svojom opremom, sadržajem ili nekim drugim detaljem (potpisom vlasnika i sl.) čine najprezentativniji dio te cjeline. Izloženi su primjerci iz Zbirke Knjižnice Pejačević Zavičajnog muzeja u Našicama, Odjela muzealnih tiskopisa Muzeja Slavonije Osijek i knjižnice Srednje škole Isidora Kršnjavoga u Našicama.

Izložba je postavljena u Crvenom salonu (Izložbeni salon ZMN-a) na prostoru od 100 m². Knjige su bile grupirane u manje cjeline upotunjene fotografijama i predmetima stvarajući kratku priču unutar svake cjeline. Jedna od najvećih zanimljivosti na izložbi svakako je bio popis knjiga obitelji Pejačević iz 1935. godine koji je dao sastaviti Petar grof Pejačević, posljednji vlasnik našičkog imanja. Sve knjige iz tog kataloga sadržavaju crveni ovalni pečat s natpisom EX LIBRIS BIBLIOTECAE NASICIENSIS, unutar kojega se nalazi signatura i inventarni broj. Danas taj pečat najčešće svjedoči o vlasništvu knjiga obitelji Pejačević.

Uz fotografije članova obitelji Pejačević izložene su knjige vezane za njihove sklonosti ili dužnosti, kao i knjige na kojima se nalaze potpisi i posvete članova obitelji. Tako je bilo zanimljivo vidjeti koje je knjige iz te knjižnice čitala prva hrvatska skladateljica Dora Pejačević, što se moglo vidjeti u izloženoj kopiji dijela dnevnika pročitanih knjiga⁴ koji je Dora vodila. Kako postoji velik broj dječjih knjiga s potpisima najmlađih članova obitelji, napravljen je dječji kutak s knjigama, udžbenicima, potpisima, fotografijama te popisom dječjih knjiga iz 1935. godine.

U jednoj kutnoj originalnoj polici predstavljeni su dijelovi referente zbirke koja sadržava vrijedne bogato ilustrirane enciklopedije i leksikone, primjerice, tri različita izdanja znamenitog *Conversations - Lexikona* poznatoga njemačkog izdavača Brockhausa.

Na izložbi su prvi put izložene note i rukopisni prijepisi dokumenata obiteljskoga kroničara Julijana grofa Pejačevića (1833. - 1906.), čije su knjige izdvojene pri popisu 1935. godine i nose njegov pečat, koji se i danas nalazi na nekim knjigama. Njegovo je vlasništvo bila i najstarija izdana knjiga o grbovima plemićkih obitelji iz 1809. godine. Uz to je izložena i tintarnica na kojoj je detalj obiteljskoga grba, a koja se vjerojatno rabila u Dvorcu Pejačević.

Na izložbi su bile prikazane i knjige iz raznih stručnih područja, raznih formata i ukoričenja, primjerice, iz lovstva, s brojnim prizorima lova, knjige i atlas s područja povijesti umjetnosti i umjetnosti, povijesti,

⁴ Dnevnik pročitanih knjiga Dore Pejačević nalazi se u Hrvatskome glazbenom zavodu u Zagrebu, a iz njega je vidljivo da je brojne knjige čitala u Našicama.

glazbe, periodičke publikacije (novine, glasila), vodiči i sl. Izložene su i knjige iz raznih književnih razdoblja, od Aristotela, Shakespearea, do tadašnjih suvremenika (romantizam, realizam, moderna), kojih je najveći broj. Djela su zastupljena pojedinačno, kao sabrana djela, ili u sklopu velikih nakladničkih cjelina.

Iz Odjela muzealnih tiskopisa Muzeja Slavonije bile su izložene Biblija Starog i Novog zavjeta kao bogato ilustrirana divot-izdanja, jedini sačuvani primjerak molitvenika iz Knjižnice Pejačević te zasada jedine sačuvane knjige na hrvatskom jeziku.

Otvorenje postava i izložba približili su javnosti kulturnu baštinu iznimne vrijednosti u njezinoj izvornoj opremi i ambijentu te dali poticaj za prikupljanje i sastavljanje dijelova knjižnice Pejačević koji se danas nalaze u brojnim privatnim i javnim kolekcijama. Prezentiranje te građe samo je jedan korak u sustavnom istraživanju i predstavljanju knjižne i cjelokupne baštine obitelji Pejačević.

Stalni postav i izložbu posjetili su brojni ljubitelji knjige, studenti knjižničarstva i učenici.

Primljeno: 15. ožujka 2004

THE PERMANENT EXHIBITION AND ACCOMPANYING EXHIBITION "THE PEJAČEVIĆ LIBRARY IN NAŠICE"

The Regional Museum in Našice opened the permanent exhibition of the *Pejačević Library in Našice* on the occasion of the Book Month in Croatia in 2003. The opening of the permanent exhibition was accompanied by an exhibition with the most representative exhibits from the permanent exhibition and an exhibition catalogue.

The Pejačević family library was founded probably in the mid-19th century, when it was organised and placed in the basement of the Pejačević manor house in Našice. It had all the necessary furniture made in the spirit of the historicist style, the same as the interior of the manor house. The list of books was made in 1935, when many of the books were also given a special library seal - EX LIBRIS BIBLIOTHECAE NASICIENSIS. Fiction was dominant in the library, but there were also many technical books, handbooks, books for children, magazines and the like. In many cases the books were the finest editions of the time, printed by renowned publishing houses. Along with a lesser part of the holdings in Croatian, the books were printed in German (frequently in Gothic script), Hungarian, French, Italian and English. The books are exhibited in the preserved library cabinets, and the exhibition has the addition of books from collections from the Regional Museum in Našice, particularly from the Pejačević Collection (ground plans of the manor house in Našice, inkwell with a detail of the family tomb, photographs...)

We can assume that the library originally held some 5000 volumes, some 1100 of which were preserved at the Croatian National Library and Reading Room in Našice and then transferred to the Regional Museum in Našice.

Detailed research of this library and the entire Pejačević family heritage still needs to be carried out.

The accompanying exhibition presents 40 books from the permanent exhibition whose binding, content or other details (the signature of the owner and so on) single them out as the most representative of the holdings.